

Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

Glimt af oldtidens bosætning i Vodskov.

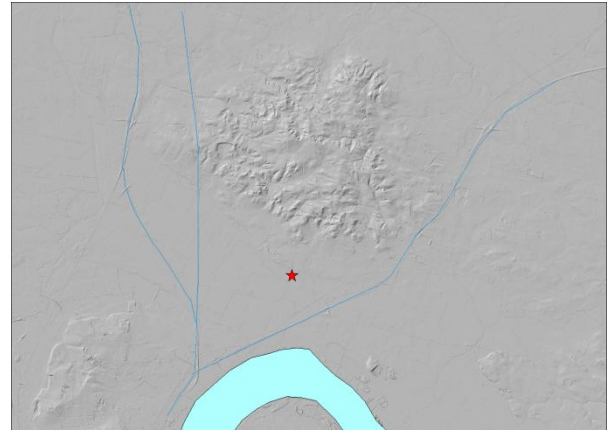
Arkæologiske udgravninger ved Langbrokro.

Af Lone Andersen, arkæolog og museumsinspektør, Nordjyllands Historiske Museum.

Foto: Lone Andersen, hvor andet ikke er angivet.

Mange af Aalborgs oplands byer er i rivende udvikling. I disse år udstykkes der med stor hast både nord og syd for fjorden. Ikke mindst Vodskov by knopskyder betragteligt overalt. Byggefirmaet Sambyg, der har domicil i Vodskov, er en af bygherrerne, som bidrager til byens udvikling. Blandt andet ved Langbrokro, hvor har man besluttet sig for at projektere et boligkvarter i ønsket om at mætte efterspørgslen på beboelsesejendomme i byen.

I tilfælde, hvor store jordarbejder kan komme i konflikt med fortidsminder høres det respektive arkæologiske museum altid, om det har interesser i det pågældende areal, inden byggeriet går i gang. Det er museumsloven, der dikterer det og i dette tilfælde, er det Nordjyllands Historiske Museum, der er ansvarlig for, at den overholdes. I efteråret 2016 anbefalede museet derfor at der, som følge af mange allerede kendte fund i området, lavedes en såkaldt prøvegravning på det 5.5 ha store kommende boligområde. Denne udførtes inden årsskiftet og resulterede i vidnesbyrd om bebyggelse fra sten- og bronzealderen på stedet. Disse bebyggelsesspor skulle herefter egentligt udgraves, førend byggemodningen kunne gå i gang. Udgravning foretoges i maj/juni 2017 og det er resultaterne fra denne, foreliggende artikler omhandler.

Et såkaldt højdereliefkort, der er en tredimensionel scanning af jordoverfladen, illustrerer hvorledes Hammer Bakkers forrevne landskab tager sig ud i forhold til det flade omgivende terræn. Rød stjerne markerer udgravningen ved Langbrokro. De blå linjer er henholdsvis vejen mellem Nr. Sundby og Vestbjerg og til højre, Motorvej E45. Limfjorden er markeret med lyseblåt. Foto: © COWI

Hammer Bakker ses langvejsfra, når man nærmer sig gennem det flade landskab nordøst for Aalborg. Området er næsten cirkulært, isoleret som en ø, adskilt fra Vendsyssels øvrige bakkeland. Bakkerne er da også en rest af et gammelt morænelandskab, der i tiden lige efter istiden har været en ø i det hav, der dækkede alle lavtliggende dele af Vendsyssel.

Syd for Hammer Bakker ved Langbrokro, på et plateau ned mod den nu tørlagte, hævede havbund, har vores oldtidsbebyggelse ligget. Med bekvem adgang til datidens lokale hovedfærdselsåre, Limfjorden, som tilmed samtidigt fungerede som herligt spisekammer for oldtidens befolkning. Ud fra udgravningerne på stedet ved vi, at man i hvert fald i den sene del af bondestenalderen i årene op mod 2000 f. Kr. og i bronzealderen har valgt at bosætte sig i området. Også i jernalderen har man holdt til her. I hvert fald har man begravet sine døde her. På en lille lokal højning længst mod syd, fandtes nemlig en lille gravplads med 4 små brandgrave.

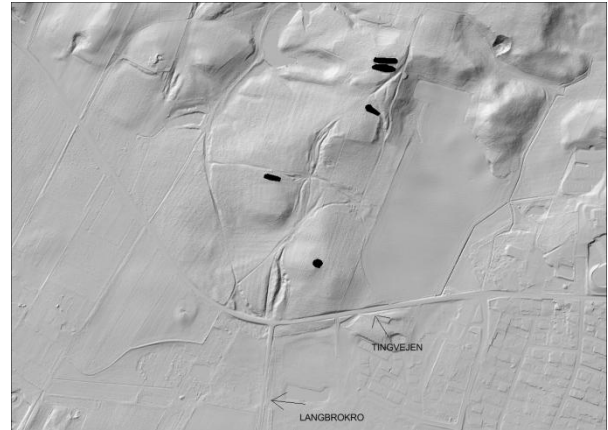
Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

Brandgravene gør ikke meget væsen af sig. De er små nedgravninger opfyldt af trækul og andre ligbålsrester.

De fremstod som små nedgravninger med aske, urnerester og hvidbrændte knogler fra de kremerede. Fragmenter af bronzesmykker og jerngenstande er resterne af de personlige ejendele, de døde har fået med sig på den sidste færd. Disse urnegrave dateres til ældre jernalder, efter alt at dømmes inden for få århundreder inden før vor tidsregning.

Men nu tilbage til sten- og bronzealderfolkens færden på stedet. Vi ved fra de mange gravhøje, stendysser og jættestuer i Hammer Bakker at områderne i og omkring bakkerne har været attraktive som bosættelsessted i oldtiden. Der er meget stor sandsynlighed for, at der har været pres på området ressourcer for at sikre foder til mennesker og dyr. De store gravanlæg er således ikke blot fortidens kirkegårde. De er i lige så høj grad territoriemarkører, der har markeret, at dette eller hint område allerede er taget i besiddelse af et folk, en slægt eller en klan. Som pejlemærker i landskabet i en tid, hvor der ingen infrastruktur var, har de ligget og ledt de vejfarende fra et punkt til en andet. Et flot eksempel er de mange hulveje, der skærer sig op gennem Hammer Bakker fra Langbrokrovejens udmundning i Tingvejen. Det er en enestående autostrada af veje, hvis placering må formodes at skyldes de langdysser, de har styret efter; nemlig den imponerende gruppe af langhøje på oprindeligt 5 stk., der ligger ved Østerbæk.

Højdereliefkortaf Hammer Bakkers sydlige del hvor Langbrokro-vejen munder ud i Tingvejen. Bemærk de mange hulvejsforløb der siden tidernes morgen har eksisteret på stedet. Langhøjene og Tinghøj er markeret med sort. Foto: ©COWI)

De arkæologiske udgravninger, der fandt sted i maj og juni 2017 afslørede, at der i den sene del af bondestenalderen 2800-1700 f. Kr. og i bronzealderens sidste halvdel fra 1100-500 f.Kr. har boet en bondebefolkning på de sandede flader ved Langbrokro. Snesevis af stolpehuller, affaldsgruber og nedgravninger efter forskellige bopladsaktiviteter registreredes, da mulden blev fjernet med gravemaskine.

Muldjorden afrømmes af med gravemaskine indtil toppen af undergrunds-niveaet. Herved ses de nedgravninger der er dannet i oldtiden som mørke aftegninger. Når myriaderne af stolpehuller måles op fornemmer man tydelige grundrids efter de bygninger, der har stået på stedet.

Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

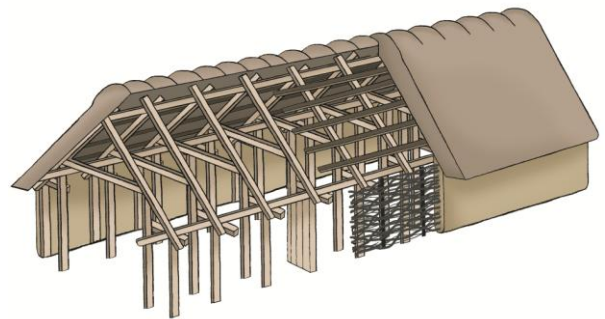
Området ved Langbrokro har til alle tider været præget af sandflugt. Muldafrømningen afslørede op til ½ meter tykke lag af sandflugt helt tilbage fra bondestenalderen.

På billedet er landmålerstokken anbragt i oldtidsmuldlaget top og det gule lag herover er netop sandflugt fra oldtiden. Herover igen ses det tynde moderne muldlag. Det store jorddyngne bag er blot afgravet muld.

Lone Andersen i udgravningen. Foto: Åse Fladkjær

I alt blev der afdækket seks hustomter, nærmere betegnet nedgravningerne efter de stolper, der har båret husenes tage og udgjort deres vægforløb. På baggrund af deres individuelle karakteristiske grundrids er det muligt umiddelbart at fastsætte en datering for husene. Igennem oldtiden bygges der huse og gennem tiden ændres byggeskikken. Helt enkelt kan det siges, at de ældste huse vi kender fra bondestenalderen var såkaldt midtsulehuse. Det vil sige taget bæres af én række stolper ned gennem husets længdeakse. Et andet fagudstyrk for midtsulekonstruktionen er *det to-skibede hus*. Senere kommer *det tre-skibede hus* til.

Perspektivtegning af et treskibet langhus, hvor husets tag bæres af to rækker tagstolper

Her er taget båret af to rækker stolper, der deler rummet i to sideskibe og et midterskib. Denne type fastholdes helt ind i den tidlige middelalder. I den størstedel af oldtiden er husene 20-25 meter lange og 5-6 meter brede, orienteret øst-vest. De har oftest været indrettet med boligen mod vest og stalden mod øst. Indgangene ligger oftest midt på de lange vægge og således midt mellem bolig og stald. Først langt op i tid synes stalden at blive adskilt fra boligen og placeret i sin egen bygning, som man kender det fra nyere tids bondegårde.

Ved Langbrokro undersøgte tillige en særlig bygning, velsagtens et udhus eller en form for en økonomibygning. Den var cirkulær med bevarede vægstolper i cirkelslaget. Nærliggende er det også at opfatte anlægget som en dyrefold – måske en

Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

fårefold. Var det mon her man samlede fårene, når ulden skulle indsamles?

Lone Andersen og interesseret tilskuer. Foto: Åse Fladkjær.

Udgravning af den formodede dyrefold. Det meste af udgravningsperioden foregik i tørt og blæsende vejr. Det er ikke svært at forestille sig, hvilke udfordringer det giver for iagttagelsesforholdene, når det lette sandflugstsand beslutter sig for at dominere arbejdsdagen. Jord"krydset", en såkaldt balk er etableret af udgravningstekniske årsager.

Bebyggelsen ved Langbrokro kan næppe siges at være en landsby. Der er mere tale om en enkeltliggende bebyggelse bestående af en eller et par gårdsenheder, der velsagtens i fællesskab har dyrket jorden og røgtet dyrene, kvæg, hest, får, ged og svin. Der er heller ikke nødvendigvis tale om en kontinuerlig bosætning. Måske har man udpint jorden, opgivet ævred og forlagt sit bosted til en anden placering i nogle generationer, hvorefter andre har indtaget området.

Som det er ved en sædvanlig arkæologisk udgravning er det genstandsmaterialet, der giver det første hint om, hvor det undersøgte skal placeres i tid.

Et lille udsnit af de typiske genstande, der fandtes ved udgravningen. Redskaber af fladebehugget flint dominerede, men også fine små slagsten, knusesten og knive var hyppige. Og så naturligvis en masse lerkarskår.

Massevis af flintaffald, hele og fragmenterede flintredskaber, slagsten og lerkarskår antyder, at vi for Langbrokro-udgravningens vedkommende, som før nævnt, befinder os i den sene bondestenalder og midterste ældre bronzealder. Som det altid ses, særligt på bronzealderens bopladser, er de karakteristiske, store gruber af forskellig slags meget hyppige. Der kan eksempelvis være tale om affaldsgruber eller kogestensgruber, der er en slags primitive jordovne, anvendt ved tilberedning af mad.

Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

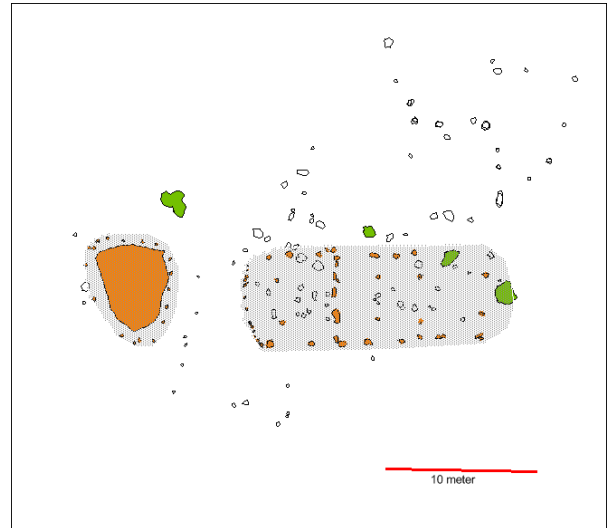

Store affalds- eller madlavningsgruber gruber ses næsten altid på bopladser fra især bronzealderen. Denne var karakteriseret ved at indeholde store mængder skaller og knogler. Det hvide lag nederst er netop sådanne. Landmålerstokken er 1,7 meter lang.

Ved Langbrokro fandt arkæologerne en affaldstype, der ikke er hyppige på bopladser fra denne periode, men som alligevel ikke burde overraske bopladsens beliggenhed i forhold til Limfjorden. Et par store nedgravninger var nemlig opfyldt af store mængder skaller fra blåmusling, hjertemusling, østers og strandsnegle. Havets ressourcer udnyttedes ikke blot i jægersamletiden. Jagt, fiskeri og indsamling supplerede i høj grad agerbruget i de senere dele af oldtiden.

Oversigtsplan over udgravningen med alle stolpehuller og huse markeret. Et vejspor ses neders i billedet. Det er en gammel adgangsvej til ejendommen Nygård. Vejen eksisterede i 1800-tallet. Den smalle stribe mod vest er en moderne elkabel.

Oversigtsplan over det største og mest velbevarede hus på stedet. Det skal antageligvis dateres til midten eller slutningen af bronzealderen. Det vil C14-dateringerne vise. Vest for ses den mulige dyrefold.

Forskellige typer af naturvidenskabelige analyser bliver rutinemæssigt foretaget i forbindelse med arkæologiske undersøgelser.

Normalt tager man prøver til kulstof14-analyse, der er en metode til datering af organisk materiale. Prøverne udtages som jordprøver fra udvalgte stolper og gruber. Herefter vandsoldes prøverne og fremkommet trækul, nøddekerner, kornkerner anvendes som dateringsmateriale, således at bopladsens forskellige bygninger kan få en så præcis datering som muligt.

Forinden foretages en arkæobotanisk gennemgang af pollen, kornkerner og andre plantedele fra jordprøverne. Herved fås mange informationer om, hvilke afgrøder man har dyrket og hvordan kornet er blevet høstet, behandlet og opbevaret. Langt de fleste arkæologiske undersøgelser er en total destruktion af det sete.

Horsens-Hammer Hjemstavnsforening. Lokalhistorisk Arkiv

Hver en sten bliver vendt og hver et stolpehul bliver tømt. Det er nemlig vilkårene for at få så mange oplysninger som muligt ud af anstrengelserne.

Et stolpehul gør ikke nødvendigvis meget væsen af sig. Nedgravninger efter selv tagbærende stolper fra denne periode af oldtiden, er hyppigt blot 30-40 cm dybe med en diffus, sommetider vanskeligt erkendbar fyld

Udgravningen ved Langbrokro tilfredsstillende til fulde vores forventninger inden vi gik i gang.

Billedet af oldtidens bosætningsmønster omkring Vodskov fik i særdeleshed en ekstra dimension og er med til at tegne det helt overordnede indtryk af fortidens bosætningsstrategier og arealudnyttelse. Først når elementer som boplads, grave, marksystemer og vejforløb kan kædes sammen i et samlet hele, begynder det for alvor at give mening set i et kulturhistorisk objekt.

Alle fotos, alle opmålinger og notater, fund og tegninger fra udgravningerne ved Langbrokro opbevares i Nordjyllands Historiske Museums arkiver. Udover at være værdifulde arkæologiske vidnesbyrd minder de os også om, at vore dages attraktive "bopladsområder" ret ofte også har været det i helt gamle dage.